

KAHRAMANLIK TÜRKÜLERİN SOSYOLOJİK ÖNEMİ

Prof. Dr. Muzaffer TUFAN (X)

1) Önsöz : Tebliğimiz, başlığında Karacaoğlan adının geçmemesine rağmen, Adana ve bütün Türk dünyasının bu büyük evladının kaçınılmaz etkisini de kapsayacaktır. Başka bir deyişle Karacaoğlan sözde değil, özdedir.

Çukurova Karacaoğlan'la gurur duyar, çünkü büyük halk şairimiz Adana'nın esmer, kumral ve sarışın güzellerin özgün aşkı ile ölümsüz kıldı. Ancak Karacaoğlan'ın şöhreti o kadar büyüktür ne tek bir yöreye nede tek bir konuya sığar.

Anadolu bile az gelir. Kıtaları aşar, geniş çaplı Türk dünyasının bütünleştirici simgesi seviyesine yüceleşen Karacaoğlan'ı izinizle biz burada değişik bir açıdan dile getirmeye çalışacağız. Karacaoğlan'ın kahramanlık ve mertlik şiirleride aşk mısraları kadar şirin ve önemlidir. Bunun sosyolojik önemini bildirmizin ilk bölümünde Avrupa'da gözlediğimiz bazı kıyaslamaları ele alarak yola çıkacağız.

2) Robin Hood, Jeanne d'arc ve Wilhem Teli, gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür, çünkü bir çok milletin folklorunda da benzeri efsane kahramanları mevcuttur. Ancak zamanımız kısıtlı olduğu için, biz bir kaç Türk halk kahramanından ve onlarla ilgili türküleriyile öykülerden söz etmek istiyoruz.

Tabidir ki, ilk akla gelenler Köroğlu, Genç Osman, Gazi Osman Paşa ve Debreli Hasan'dır. Bu dörtler listesi bir çok yönden önemlidir. Ancak bu çok yönlü nedenlerin ayrıntıları üzerinde maalesef şimdilik üzerinde duramayacağız.

Köroğlu bütün Türk dünyasının zulme karşı durmak simgesi seviyesine ulaşmış, büyük bir şöhret kazanmıştır. Şiir, müzik ve sanatın sembolü olan saz; yiğitliğin, kahramanlığın ve adaletin simgesi olan kılıç Köroğlun'da ayrılmaz bir bütün içerisinde yanyana zavallıları koruyan, zalimleri yıldırان hak araçlarıdır. Anadolu'da olduğu kadar, Balkanlar, Kafkasya ve

(X) Yugoslavyalı Türk bilim adamı olan Prof. Dr. Muzaffer Tufan, Paris Sorbonne Üniversitesinde Doctorat d'Etat, yani Fransa'da en yüksek bilim unvanı olan Devlet Doktorasını almış, 1986'dan beri Hacettepe Üniversitesinde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

Orta Asya'da bazı yerler hala onun izini taşır. İster Bolu veya Sivas'tan Tokat'a giden şosenin Çamlıbel doruğundaki bir çeşmenin adı olsun, ister Başvardar kaynağında veya yemyeşil Şar Dağının eteklerinde pür zerrin ve Kaynakçalan adlı Makedonya Yörüklerinin yaylalarında , ister Romanya ile Bulgaristan arasında o güzelim Tuna Boyu üzerinde, ister batı Trakya ve Azerbaycan yer adlarında ve halk türkülerinde olsun Köroğlu 17. yüzyıldan günümüze kadar yaşamakta ve Türklüğün adalete, namusa ve şerefe olan bağlılığın ifadesidir.

Öykünün kökeni konusunda çeşitli araştırmacıların farklı görüşleri vardır. Örneğin Fuad Köprülü ile Zeki Velidi Togan, Göktürkler zammında Oğuzlarla Sasaniler arasında ki savaşların, Ziya Gökalp ise Gazneli Mahımud ile onun nedimi Ayaz'ın başından geçen olayların Köroğlu rivayetlerinin kaynağı olduğunu kabul ederler. Bazı yerli belgelerde Köroğlu'nun Celali Ayaklanmalarına karışanlar arasında bulunduğu belirtilmiştir. Faruk Sümer'in Başbakanlık Arşivinde bulunduğu 1580 - 85 arasında yazılmış belgelerde Köroğlu'nun adının Rusen olduğundan, Erede çevresinde devlete karşı ayaklandığından söz edilmektedir. (1)

Bizce, sosyolojik açıdan asıl önemli soru bir Köroğlu'nun memleketinin nerede olduğu değil, O'nun Anadolu'nun yanı sıra Azerbaycan, İran, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Balkanlarda da yaşamasıdır.

Köroğlüyle ilgili bazı olaylar Rumelide de kayıtlara geçmiştir. Örneğin bu kayıtlarda Silistre Şehrine gitmesi dile getirilmektedir. (2) Burada Köroğlu hazır saz değil, kendisi önceden türkü söylüyor ve ona göre sazın yapılmasını istemiştir. Usta, Köroğlu olduğunu anlayınca ayaklarına sarılmıştır; çünkü onun şöhreti dört bir tarafa yayılmıştır. Usta, bir hafta içinde mükemmel bir saz yapmıştır. Her ne kadar Keloğlan, Ruhyan Arap ve Hasan Paşa gibi kötü niyetli kişiler Köroğlu'n'a kastetmek istiyorlarsa da, yine de başaramamışlardır, çünkü Köroğlu sadece bir yiğit kahraman değil, aynı zamanda dürüst ve çok zeki bir insandır. Kır atıda çok sadık olduğu için Köroğlu'ndan başka kimseyi yanına yaklaştırmı-yordu. Böylece Köroğlu sadık kıratı ve sazı ile bütün engellerin üstesinden gelmeyi, doğruluğu, dürüstlüğü savunmayı ve insanlara yardımcı olmayı başarmıştır.

(3) Anabritannica, Chicago - İstanbul, cilt 13, s.594,

(4) Bak : Prof. Dr. Şükrü Elçin, Halk Edebiyatı

Araştırmaları, 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları :
1004, Ankara, 1988, s. 1 - 16, Köroğlu Hakkında Notlar.

Bu bitmeyen, tükenmeyen hak davasında olan Köroğlu tabidir ki bir yere bağlanamaz, Rumeli'den Kıratı ve sazı ile Anadolu'ya, buradan Bağdad seferine, oradan da Azerbaycan'a gitmiştir. Her tarafta doğruluk yolunda halkın derin sevgi ve saygısını feth etmiş ve geniş kitlelerin ilham kaynağı olmuştur.

Aynı açıdan Genç Osman hikayesi de Türk Kültür bütünlüğü simgelerinden bir seviyesine ulaşmıştır. Kaynağını, Bağdat seferi sırasında ordu içinde oluşan ve daha sonraki yıllarda Anadolu'da büyük biyaygınlık kazanan türkü ve menkibelerden alan öykü, 17. yüzyılın ünlü yeniçeri aşıklarından Kayıkçı Kul Mustafa'nın olaydan söz eden destanıyla da beslenerek günümüze değin gelmiştir. (3) Bizce, sosyolojik açıdan asıl önemli konu Genç Osman'ın kollarının yoksa kellesinin kesildiğini değil, bir çok yararlılık gösterdikten sonra ölümsüzlüğe kavuşmak ile verdiği mesajdır. 3) Karacaoğlan'ın Kahramanlık Şiirleri Karacaoğlan'da her ne kadar aşk temaları ağırlık taşıyorsa da, ayrılık, gurbet, sıla özlemi, kahramanlık ve ölümde işlediği konular arasındadır. Zengin bir aşk serüveni yaşadığı anlaşılan Karacaoğlan'ın sevdiklerinden neşe ve acıyla söz ettiği görülür. Dşten uzak, somuta yönelik bir anlayışla ördüğü Şiirinin kaynağını, ait olduğu göçebe halkının geleneklerine, içinde yaşadığı ve yurt edindiği doğaya dayanmıştır. Göçebe yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan doğa, onun aşkdan sonra en çok işlediği konudur ve yalnızca bir betimleme aracı olarak değil, insanın duygularını sevinç ve acılarını anlatmak için bir ereve olarak da Őiirine girmiştir. (4) Bu yöntem Karacaoğlan'ın kahramanlık Őiirlerinde de açıkça ortaya çıkmaktadır; rneğin "Genç Osman Destanı" adlı dizelerinde Şöyle diyor.

Ibtidai yürüyüş oldu Bağdad'a
Sıradı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu bayraktar, kaptı sancağı
İrişti bedene dikti, Genç Osman

(5) Anabritannica, cilt 9, s. 368 - 369

(6) A. G. E. cilt 12, s. 570-571.

Kurşunların yağmur gibi yağarken
Tütünlerin gök yüzünde dönerken
Yıkılası Bağdad seni döğerken
Şehitlere serdar oldu, Genç Osman

Eğlensin kır atımın ikisin Fethedeyim
düşmanların hepsin Sabah namazları
Bağdad kapısın Mevla izin verdi, açtı
Genç Osman

Getirinde Genç Osman'ı görelim
Şahbazımız var idüğün bilelim Taht
isterse tahtımızı verelim Vezirleri
posttan indi Genç Osman

Sultan Murat, Sultan Ahmed'in çırağı
Ah edince getirirdi ırağı Kudretten
çatılı anın yüreği Dal kılıç yazıldı gitti
Genç Osman

Karacaoğlan bunu böyle söyledi
Askerleri dağı taşı boyladı
Bir Bağdad'ı da gayet medheyledi
Bin yiğide bir baş oldu Genç Osman (5)

Görülüyor ki Karacaoğlan kahramanlık şiirinin de
üstadıdır. Okuyucunun ve dinleyicinin ruhunu öyylesine
şahlandırıyor ki kapıldığı heyecanla bir anda tıpkı Genç
Osman gibi hendekleri sıçramak, vurulan bayraktarın elinden
bayrağı kapmak, irişerek bedene dikmek içinden geliyor. Şiirin
bu teyfikçi rolü ve dinamizmi dörtlükten dötlüğe okuyucuyu
kızıştırıyor ve Genç Osman gibi şehitlerin serdarı olmak istiyor.
Karacaoğlan güçlü imajlar ve mis - en - Scene gözlerimizin
önüne canlandırmakta, eğlenen kır atıyla Bağdad'ın kapısını
sabah namazlarında açıp, vezirlerin posttan indirerek bin
yiğide bir baş olur Genç Osman

Halk edebiyatı geleneklerine büyük ölçüde bağlı kalan
Karacaoğlan, 16 - 17. yüzyıllarda aşıklar arasında yaygınlık
kazanmış aruz ölçüsünü arapça - Farca sözcük ve tamlamaları
kullanma eğiliminin dışında kalmıştır. Yöresel sözcük ve

(5) Karacaoğlan Bütün şiirleri "Milliyet" Yayınları, 5.
Baskı, 1974, s.341

deyimlerle dolu bi dille şiirler söylenmiş, deyişlerinde pek az yer verdiği bazı yabancı sözcükleri çoğu kez halkın ağzında yaşayan biçimleriyle kullanmıştır. (6)

Bu üslubu Karacoğlan sadece halkın çocuğu olan Genç Osman şiirinde değil, sultanlara atf ettiği dizelerde de aynen ele almaktadır. Örneğin, "Acem Şahı üstüne Magrip'ten askeri ile gelen Sultan Murad" şiirinde :

Karacoğlan der ki, cenge doyulmaz, Can tatlıdır, tatlı cana kıyılmaz Ordusu yıldızdan çoktur, sayılmaz Karacoğlan'ın sanatının özelliği ve aynı zamanda çekici gücü "tatlı"yı "acı"yla iç içe örmesindedir, çünkü "acısız3 tatlının anlamı kolay kavranmaz"

Karacoğlan der ki, cenge doyulmaz,

Can tatlıdır, tatlı cana kıyılmaz.

Bu şiirsel çelişkiye ince sanat denir. Karacaoğlan sadece Acem Şahı ve diğer Doğu hükümdarını değil, Nemse ve diğer Batı krallıkların da aynı ustalıklı ele alıp, şöyle diyor : Hazır ol vaktına Nemse Kralı Yer görünmez asker ile geliyor Patriklerin inmiş tahttan diyorlar Bir halife kalmış o da geliyor.

Kaçma kafir kaçma, ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor
Deryalar yüzünden Boz atlı Hızır
Benli Boz'a binmiş, o da geliyor

Karacoğlan der ki, bunda durulmaz
Güleç yüze, tatlı dile doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor.

Görülüyor ki bazı tekrarlamalar, nefren olarak, şiirin sadece sürekliliğini değil aynı zamanda o akıma bir dinamizm katmaktadır. Özellikle vurgulaması gereken Zirve "Boz Atlı Hızır ile Hacı Bektaş Veli'nin de kalkmış, sembolik gelmesiyle" sağlanmıştır, Böylece Karacaoğlan ilhamın, düşüncenin, aklın önemine hak ettiği yeri vermiş oluyor.

Karacaoğlanın niteliklerinden biri ciddi konular içinde ara sıra biraz neşe de katmaktadır, çünkü ciddilik ve neşelik insanlığın ayrılmaz özellikleridir. Örneğin, "Düşmanlara karşı duran mert olur" şiirinde Karacaoğlan şöyle diyor :

Sana derim hey Osman Paşa
Düşmanlara karşı duran mert avını
Ta ezelden kurt eniği kudt olur.

Altı Arab atlı, hem mavi donlu
Serdarlar serdari, tepesi tuğlu
Şah Beyazıt ölçer boyunu Bu da
bir gün kendisine dert olur.

Çıkayım da sarayıma köşküme
Can dayanmaz anberine, miskine
Bineydim de kır atımın üstüne
Göstereyim sana doğuş nice olur.

Karacaoğlan der ki görünen dağlar
Koç yiğit koğasın görenler ağlar
Öldüğüme kaygı etmem ağalar
İman ile giden, şehit nerd olur.

Karacaoğlan'ın bu kahramanlık şiirleri bütün Türk dünyasının ruhi gıdası olmuş, kendilerine olan güvenin güçlendirerek, haksızlığa, zulme, esarete boyun eğdirilmemiş ve milli şuurumuzu canlandırmıştır.

Burada bir daha gördük ki Genç Osman türküsünü herkes bilmekte, ama Karacaoğlan'ın Genç Osman'ı okuyucu ve dinleyicide öylesine bir coşku uyandırıyor ki gerektiğinde yeni Genç Osmanlar mazidekinden geri kalmayacak kadar her ihtimalle karşı hazır bulunmaktadırlar. Bu sadece 1990 - 91'de geçici olan bir Saddam hüseyin ve Körfez Krizi ile ilgili değil, genel olarak GECE YİNE GEBEDİR. Yarın ne doğacak, belli değil. Ancak mezhep ve yöresel ayırımları aşabilecek Türk dünyasının lüktür bütünlüğünün sağlanması tarihi ve gündeme gelmiş kaçınılmaz bir hedeftir.

Mezhepçiliklerle o koça Tuna, o unutulmazMohaç ve dilere destan olmuş Estergon Kalesi aşılmaz, gök kuşağı gibi o güzelim Vardar ve Drina köprüleri inşa edilemezdi. Bütünlük

ve beraberlikle yağmurda ezse, fırtınalar da atsa, yol devam eder, çünkü danişma, kenetleşme güç sağlar. Halk türkülerimizin sesinin buyurduğu gibi : "Kurt yesin düşmanların aldatmaların"

Karacaoğlan Türk dünyasının bütünlüğünü Bağdad fethi ile Nemse kralına karşı atalarımızın gazaları ile dile getirerek bize emanet bırakmıştır. Tapduk Emreler, Sarı Saltuklar, Yunus Emreler, Bektaşî Veliler, Karacaoğlanların her şeyden önce Türkü ve bizleri de Türklüğe boçlu kıldılar. Onların bütünleştirici yoluna layık olmak bu neslin sorumluluğudur. Birlik ve beraberlik milli varlığımızın ne kültürel bütünlüğümüzün "olmazsa - olmaz" şartıdır.

Ünlü Fransız şairi Lamartin Osmanlı döneminde "Avrupa Türkiye'si" olarak adlandırılan Balkanlar'da seyyah ederken, Niş şehri yakınlarında tarihi "Kelle Kuleyi" gördüğünde Sırp milletine şu öneride bulunmuştur : Bu Kelle Kuleyi göz nurunuz gibi koruyun, genç nesillerinize kurtuluş yolunu gösterecektir! Biz de bugün diyoruz ki Baku meydanında Rus tanklarıyla ezilen kardeşlerimizin anıtını göz nurumuz gibi koruyalım, genç nesillerimize er veya geç ama kaçınılmaz olan ışık ve kültür bütünlük yolunu sağlayacaktır!

Karacaoğlan, Dadaloğlu, Seyit Osman, Deli Boran, Beyoğlu, Derdiçok gibi aşıklarla temsil edilen ve 20. yüzyıla değin gelen aşıklar geleneği üzerinde önemli bir etki sağladığı kadar, Yaşar Kemal gibi çağdaş yazarlara da ilham kaynağı olmuştur. Böylece, zamanla Karacaoğlan'ının kahramanlık şiirlerinin de önemi gittikçe artacaktır, çünkü bunlar O'nun aşk dizilerinden kemik etten gibi ayrılmaz, Her toplumda olduğu gibi, Türk toplumunda da sadece geleneksel "statik" öğeler değil, dinamik değişmiş, alışkanlık ve ilerlemeye yönelik öğeler de mevcuttur. Ancak ilerleme bir milletin kendi öz kimliğinden vaz geçmeden de pekala sağlanabilir.

4) SONUÇ

Kahramanlık türkü ve şiirlerine önem vermeyenlere insan ve ahlak etkisinin büyük rolünü gündememe getiren sadece Viyetnam. Afganistan ve kuvveyt'i değil, aynı zamanda İngiltere, Fransa, İsviçre ve diğer çağdaş ülke ve milletlerin günümüzde Robin Hood , Jeanne d'Acr ve VVilhem Teli gibi kahramanlara okul kitaplarında, televizyonlarda ve her yerde

verdikleri sürekli değeri hatırlatmak yeterli olur kanaatindeyiz. Demek oluyor ki, Türk dünyası da kendi kahramanlarına çizgi filimler ile dizi filmler suretiyle hak ettikleri toplumsal değeri vermelidir, znk bu yolla kendi varoluşunun güçlenmesini sağlamış oluyor. Bu yönde bu sempozyum da önemli bir katkı sayılabilir.

Bu istikamette Türk dünyasının ilk hedefi, ticari ve iktisadi alışverişin geniş kapsamlı ve uzunvadeli ilerlemesi, ikinci amacımız, radyo ve TV programlarının koordinasyonu ve enregrasyonu, üçüncü hedefimiz olarak alfabe bütünlüğü, dördüncüsü, dil bütünlüğü, beşinci amacımız, eğitim - öğretim kitapları ile sistemlerin uyum sağlanması, altıncı hedefimiz kültür bütünlük vb.

Tabiidir ki yolumuz yokuş,
Ancak birlikte çokuz!

Yeter ki coşlanan harekete adım adım destek olalım. Sağ olun! Seneye Adana'nın merkezinde Karacaoğlan'ın şanına, namına ve bizlere sağladığı ilham kaynağına layık olacak bir büyük heykelin etrafında yeniden kavuşmak umuduyula, cümlemize selam olsun.

Toplulukların millet eden sadece ekonomi ve teknoloji değil, aynı zamanda manevi değerlerde önemli etkenlerdir. Tarihi bir süreç boyunca ortak yasalara uyarak bir Maddi ve Manevi Kültürü ortaya koymaktadırlar. Bu dil ve kültür bütünlüğünün gelişmesinde ilerlemeler ve gerilemeler birbirini izlemişlerdir. Ancak, kültürün sadece bir tak yönünü gören topluluklar ve yöneticiler er veya geç kaybetmeye mahkumdurlar. Kültürün maddi ve manevi boyutların bir bütün olarak görmeyenler ve gelişmeyi bu ayrılmaz bütünlük içinde takip etmeyenler tarihin gerisinde kalacaklar. Çünkü, insanların toplumsal hayatta ki davranışlarının ve birbirleri ile ilişkilerin düzenlemek amacıyla başvurulan kurallar dizgesi olan MANEVİ DEĞERLER çok önemlidir. Tarih boyunca her insan topluluğunda belirli bir ahlak dizgesinin bulunduğu ve bu dizgelerin içinde belirli milli kahramanların ve onlar için birçok halk türkülerinin ve destanlarının söylendiğı gözlenmiştir ve günümüze dek devam etmektedir. Örneğın, Anglo - Sakson, Fransız ve diğer çağdaş topluluklar bütün ekonomik ve teknolojik gelişmelere rağmen, Robin Hood, Jeanne d'Arc, VVilhelm

Teli gibi kahramanları unutmamakta ve esinleme kaynağı olarak TV dizi filmleri, çizgi filmleri, okullarda edebiyat zorunlu okuma kitapları olarak sürekli sunmaktadırlar.

Türk dünyüsünün Robin Hood'ları ise Köroğlu, Genç Osman, Gazi Osman Paşa, Debrelil Hasan ve Kacaraoğlan gibi ölümsüz halk şairlerinin kendimize özgü olan ve her dönemde ışık verici eserleridir.

Prof. Dr. Muzaffer Tufan
Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Beytepe/ANKARA